
El crèdit de la desliteratura

per J.M. Margenés

En Xavier Bru de Sala
no es treu els ulls del melic
mentre va pujant l'escala
amb somriures de nou ric.

Manuel de PEDROLO (7-XII-1988)

El llibret publicat recentment amb el títol d'*El descrèdit de la literatura* només es pot considerar un assaig des d'una concepció deixatadorament abusiva d'aquest gènere. En realitat, es tracta d'un de tants subproductes adscribibles a la literatura del jo i, més en concret, d'una palinòdia: la que entona un individu, convers convulsiu d'ofici i de benefici, que, a partir dels seus llunyans orígens al PSAN, ha acabat desembocant delerós a les portes de la pseudoesquerra sucursalista, després d'haver passat en l'endemig per l'estadi de què ara es retracta estentòriament.

Abans de procedir contra aquest, tanmateix, i per allò tan sabut de «pecat confessat, pecat mig perdonat», s'afanya a recordar-nos, del seu dilatat currículum, que «he estat director literari d'Edicions Proa, secretari d'una associació d'escriptors catalans i he presidit, en qualitat de director general de Promoció Cultural, nombroses reunions de la Junta de Govern de la Institució de les Lletres Catalanes» (p. 12). Amb aquesta declaració prèvia —seguida d'una emfàtica afirmació entre messiànica i apocalíptica segons la qual «ara em trobo en disposició de descobrir uns embenats d'ulls col·lectius, unes desviacions de rumb de tal magnitud que, si no hi ha un gir de més de cent vuitanta graus, auguren catàstrofes més sòrdides que sonores» (p. 13)— es creu ja legitimat, doncs, per carregar contra el que ell anomena, de manera tan genèrica com indistinta, «la política del catalanisme» (p. 13), «el públic catalanista» (p. 87), el «món cultural català» (p. 112) o «la política cultural de la Generalitat pujolista» (p. 146).

No cal ni dir, llavors, com les andanades contra aquest seu ara enemic i adés amic són proferides des de supòsits d'allò més afins amb el tronat pensament progre: *a)* es prescindeix de qualsevol anàlisi de la realitat social en termes de classe i dels antagonismes subsegüents i es procedeix a invocar a tort i a dret el papu del *nacionalismo* (dit «catalanisme» en versió indígena); *b)* l'origen de tots

els mals denunciats és referit a causes estrictament endògenes de la societat catalana, triades de manera ben aleatòria i amb oblit deliberat d'aquelles que, com és inevitable en tota societat políticament, econòmicament i culturalment subordinada, són de motivació clarament exògena (d'aquí, per exemple, l'elogi a Pericay i Toutain, p. 63, capaços, en un estudi de més de tres-centes pàgines sobre el Noucentisme, de despatxar la desigual correlació entre català i castellà, i les seqüeles nefastes que se'n deriven per a aquell, amb l'únic i simple esment de «cohabitació» entre totes dues llengües); c) es proclama ditiràmbicament la indissoluble pertinença dels catalans a *la madre patria*, a còpia aquí d'assenyar la premissa històricament falsa que «si som mediterranis, som hispànics» (p. 136) i d'equiparar, en un sincretisme tan fal·laç com grotesc, hispanicitat i mediterraneïtat (ps. 138-139).

Fins aquí tot quedaria en el plec d'autodescàrrec d'un grimpa professional que frisa per canviar-se altre cop de camisa i per fer mèrits així davant els qui, en les seves previsions, deu considerar com a pròxims nous manaies d'aquest paísset. La qüestió és llavors per què, posat a fer aquesta abjuració i l'abraçament d'una nova fe, el tal subjecte ha triat com a camp de proves el de la soferta literatura catalana. No n'hi ha prou que tothom s'hi vegi amb cor, amb aquesta pobra senyora. Pot ser ben bé que el nostre home, que reconeix igualment en to d'atrició «els meus orígens literaris formalistes» (p. 95) ara que sembla haver descobert el realisme com a panacea (ps. 95-96), no faci sinó adobar-se el terreny on, després d'haver despuntat precoçment i efímera com a poeta fràgilment llepafilós, pensa campar altre cop, tatxín tatxon, amb «una novel·la extensa titulada *La xifra imperfecta*, de pròxima finalització» (de la solapa del llibret).

Sigui com sigui, el cert és que aquest exercici de congraciament davant qui toqui constitueix, *tout court*, l'airejament d'un enfilall de tòpics de vària procedència degudament especiats amb dosis d'irracionalisme, de trivialització i de pronunciament d'anatema contra els dolents habituals en aquesta mena de cagaferro resultant d'aplicar per tota metodologia la de l'embolica-que-fa-fort (*à la manière* d'un Valentí Puig qualsevol, que no debades rep també l'oportuna lloança, p. 93).

La crisi de la literatura és, d'ençà la irrupció de l'anomenada cultura de masses a finals dels anys cinquanta, un tema de discussió recurrent entre la gent de lletres d'aquí, d'allí i d'arreu, com abans ho havia estat el de la crisi de la novel·la. L'engendrador del llibret que ens ocupa no hi aporta res que no sigui redundar en les obvietats de rigor sobre el particular. I, per a major corroboració, basta recórrer al contrast amb alguns dels articles aplegats per Carlos García Gual al seu llibre, aparegut quasi simultàniament a Ediciones Península, *Sobre el descrèdit de la literatura*: s'observa clarament quina diferència no hi ha entre la manera de tractar una qüestió certament complexa per part d'aquest veterà professor universitari i la banalitat baladrera amb què la despatxa el nostre (aquest sí) autèntic professional de l'espaterrament.

Carregar els neulers del suposat descrèdit de tot un art, el literari, sobre només un dels molts gèneres que l'integren, el narratiu, és ja certament d'un simplisme anguniós, però fer-ho a més repetint els mateixos arguments («distància entre el

país real i el desitjat», p. 49; «cesura entre la Catalunya real i la imaginària», p. 99; etc.) que ja de bon antuvi van esgrimir els més pertinaces detractors del Noucentisme és d'una barroeria i d'una indigència intel·lectual que fan pena.

I encara fa més pena —o més malèvola gràcia— que la solució proposada sigui la de l'excel·lència de l'elit (ps. 88-93). Aquest és un de tants preus a pagar quan es fa bandera de l'antihistoricisme: haver d'obviar que la situació de finals del Noucentisme i la d'ara no tenen res a veure; ser incapaç d'entendre que el relatiu fracàs del Noucentisme consisteix no pas a haver-se desentès del realisme, sinó a no haver sabut implicar en l'artifici originari de la seva proposta les classes a què en principi s'adreçava; no saber —o no voler— veure que és si de cas el mercat i els seus condicionants (amb els hàbits culturals inherents) els que influeixen en el pretès descrèdit de la literatura catalana, i no pas a l'inrevés, com aquí s'afirma (p. 81).

Ja fa com a mínim deu anys que, per boca de Modest Prats i, a la seva saga, d'August Rafanell i d'Albert Rossich, som conscients que per primer cop d'ençà la Renaixença torna a haver-hi una literatura escrita en castellà a Catalunya de considerable pes específic, que no pot ser menystinguda. Una altra cosa, però, és que n'atribuïm la ufana al fet de no haver «patit la fractura ideològica entre el país anhelat i el real» (p. 51), com si només amb la pràctica d'un cert realisme (més que relatiu) ja n'hi hagués prou i com si aquesta literatura no comptés amb unes bases de promoció impensables per a la producció literària en la llengua del país; i encara també és tota una altra cosa que, pel fet d'haver estat escrita a Catalunya i, sovint, amb referents i ambientació d'aquesta, calgui passar a englobar-la dins la literatura catalana (p. 138): des de quan Kafka pertany a la literatura txeca?

Servir-se de la imatge del cap gros i el cos raquític amb referència a la cultura catalana de fa uns anys (p. 106) no és sinó una afusellada del que, en una anàlisi travada i coherent, havia afirmat ja el 1982 Joaquim Molas —el capità general a qui, amb el conjunt de la seva oficialitat, vol degradar aquest que no va arribar mai a passar ni de recluta («Avui», 3-VI-1999); i apel·lar com a possible remeier d'aquesta desproporció en l'actualitat a «un públic d'elit» (ps. 92, 110) no deixa de ser una fórmula tan superficial com etèria de fugir d'estudi a l'hora de prendre en consideració els problemes reals a què s'enfronten la literatura i, de manera indestriable amb ella, la llengua d'aquest país.

Tota aquesta ruminació de quatre veritats sabudes de tothom, i mal païdes per qui ara les esbomba donant-se-les d'original, no hauria possiblement interessat ningú si no hagués anat salpebrada d'allò que més pot encaterinar una potencial clientela feta de progrés reciclats, estetes tocats i posats i ressentits endèmics.

Calia, doncs, arremetre contra una concepció eminentment historicista de la literatura —com si des d'aquesta s'invalidessin tantes altres opcions absolutament legítimes d'enfocament i estudi de la producció literària—; i calia fer-ho, com d'hàbitud en aquests casos, en nom d'uns criteris qualitativistes mai no especificats en positiu però sí en negatiu, atès que, ja que no d'altra cosa, sí que serveixen almenys de coartada, a l'empara de la reacció neoliberal contra certs excessos del multiculturalisme, per llançar tranquil·lament per la borda tota la producció literària catalana de l'Edat Moderna («Decadència» *para los amigos*, p. 128) o per

concloure que la lectura amatent de Casellas se salda amb l'exclusió de la de Nietzsche (p. 116).

Era impossible altrament estar-se d'invocar del dret i del revés (més aviat això últim) un dels darrers conceptes emblemàtics de la tradició crítica, el del cànon (ps. 37-48), i fer-ne una manipulació tal que a l'últim es vegi reduït a la categoria de simple *reader's digest* per a ús de semianalfabets (ps. 127-128), en la línia que deixen entreveure les mateixes interpretacions tertuliesques amb què es ventila tota l'aportació literària catalana medieval (ps. 132-135) i la de la Renaixença ençà (p. 135), amb perdó inclòs de l'obra de tot un Carner (ibídem, també p. 66). Per no parlar d'aquelles altres a propòsit de la llengua literària en la producció actual: amb incapacitat manifesta de conceptualitzar i recorrent sempre a la facilitat de la imatge, tan vaga com, sovint, ridícula, com ara «llengua podada, llengua mineral» (ps. 63-80).

Sobretot, però, el que es feia imprescindible era apuntar contra l'aquí anomenat —en un símil organicista que recorda bastant aquell de franquista sobre *«el cáncer del comunismo»*— «quist universitari» (ps. 115-128), amb un seguit de desqualificacions que, a còpia de voler ser insultants, acaben posant en relleu el contrari d'allò perseguit per l'aprenent de Torquemada que les perboca, és a dir, la sobrevaloració que aquest fa en el fons del paper, del poder i de la capacitat d'incidència que, almenys pel que fa a la literatura dels nostres dies, jugaria d'una manera determinant segons ell la institució universitària. Ja és cosa igualment sabuda, però, que tant qui oficia de bruixot com qui es complau en els seus ritus han tingut sempre menester d'algun boc expiatori, a qui increpar —si no alguna cosa pitjor— en la mateixa mesura que secretament se l'envejava i, doncs, se l'admirava. Perquè no tothom qui vol, pot.

Sobta només d'aquest petardet, en principi, que hagi anat a a raure a l'editorial que el publica (previ peatge a l'amo d'aquesta en forma de la llagoteria corresponent?, p. 125). El sofert lector, en qualsevol cas, i a desgrat de legions de correctors de galerades, paginades, primeres i segones proves, igualment haurà d'empassar-se, en tan poca teca, l'omissió del segon terme de la construcció impersonal «hi ha» (ps. 124 i 147), l'anglicització gràfica dels deixebles de Schumpeter (p. 140), la ultraanglicització per afèresi del mot *establishment* (p. 140), el castellanisme morfològic de masculinitzar un substantiu femení (p. 116), desgavells sintàctics per simple i pura absència d'oració principal (p. 30) o per col·loquialisme anacolútic amb elisió de subjecte (p. 120). Sens dubte, però, la perla de tot plegat és el mot «assonegats» (p. 31). Filòlegs del futur: no es tracta de cap hàpax!, només a tot estirar d'una gracieta derivacional a partir de «son» o, més probablement, d'una errata per «assossegats», amb el benentès que, tenint en compte que adjectiva el substantiu «indolents», ens trobaríem tant en un cas com en l'altre davant un exemple esplèndid d'hendífadis.

D'hendífadis —o figura per acumulació redundant— anàloga a la constituïda conceptualment per tot aquest pamfletet on qui el signa canta altre cop el *mea culpa*, pregonja la seva darrera conversió, adverteix de les malifetes de l'antiga fe i dels benifets de la nova, esventa vacuïtats en to impostat de sorollosa denúncia i corre sol·lícit, amb zel propi de la seva renovada condició, a excomunicar, en bé

de tot el país i de la seva producció literària en particular, els qui es limiten a fer el que ell mai no ha fet: estudiar i difondre, tot aprofundint-hi, el coneixement de la literatura i de la llengua catalanes.

J.M. MARGENÉS